

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗПОДІЛУ ДОТАЦІЙ
ВИРІВНЮВАННЯ ЗА РЕГІОНАМИ КРАЇНИ**

На необхідності удосконалення трансфертних інструментів фінансової конвергенції місцевих бюджетів наголошується практично в усіх програмних документах, в яких визначаються завдання державної політики у сфері регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Практика показує, що формула розрахунку дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам містить велику кількість параметрів, деякі з котрих викликають труднощі в їх розумінні. І, як підтверджує проведене дослідження, визначення розмірів дотацій вирівнювання в багатьох випадках відбувається без урахування реальних потреб та можливостей регіонів. Тому з метою підвищення їх ефективності автором запропоновано власний механізм їх розподілу за регіонами України. Запропонована методика відзначається більшою прозорістю і об'єктивністю в розподілі фінансової допомоги та ефективніше стимулює нарощення власних доходів місцевих бюджетів регіонів. Більше того, методика, яка представлена у статті, дозволяє зосередити бюджетні кошти в регіонах, які їх найбільше потребують, а також дасть змогу підвищити значимість державної допомоги.

Ключові слова: сталий розвиток, фінансове забезпечення, трансферти, дотації вирівнювання, регіон, фінансова конвергенція.

*Ропотан Ірина***МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПТИМИЗАЦИИ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ДОТАЦИЙ
ПО РЕГИОНАМ СТРАНЫ**

Необходимость усовершенствования трансфертных инструментов финансовой конвергенции местных бюджетов отмечается практически во всех программных документах, в которых определяются задачи государственной политики в сфере регулирования социально-экономического развития регионов. Практика показывает, что формула расчета дотаций выравнивания из государственного бюджета местным бюджетам содержит большое количество параметров, некоторые из которых вызывают трудности в их понимании. И, как подтверждает проведенное исследование, определение размеров дотаций выравнивания во многих случаях происходит без учета реальных потребностей и возможностей регионов. Поэтому с целью повышения их эффективности автором предложено собственный механизм их распределения по регионам Украины. Предложенная методика отличается большей прозрачностью и объективностью в распределении финансовой помощи и эффективнее стимулирует наращивание собственных доходов местных бюджетов регионов. Более того, методика, представленная в статье, позволяет сосредоточить бюджетные средства в регионах, которые больше всего нуждаются, а также позволит повысить значимость государственной помощи.

Ключевые слова: устойчивое развитие, финансовое обеспечение, трансферты, дотации выравнивания, регион, финансовая конвергенция.

*Ропотан Ірина***METHODOLOGICAL APPROACHES TO OPTIMIZATION OF DISTRIBUTION OF
DOCUMENTATION DETERMINATION BY REGIONS OF THE COUNTRY**

The necessity to improve transfer instruments of financial convergence of local budgets is noted in almost all program documents, which define the tasks of the state policy in the sphere of regulation of socio-economic development of the regions. Practice shows that the formula for calculating state budget subsidies to local budgets contains a large number of parameters, some of which cause difficulties in their understanding. And, as the study confirms, the determination of the size of equalization subsidies in many cases occurs without taking into account real needs and opportunities of the regions. Therefore, in order to increase their effectiveness, the author proposed his own mechanism for their distribution by regions of Ukraine. The proposed methodology is characterized by greater transparency and objectivity in the distribution of financial assistance and more efficiently stimulates the growth of own revenues of local budgets of the regions. Moreover, the methodology presented in the article allows to concentrate budget funds in the regions most in need of them, and also allows to increase the importance of state aid.

Keywords: sustainable development, financial support, transfers, equalization grants, region, financial convergence.

Постановка проблеми. На сьогодні сталий розвиток України характеризується суттєвими асиметріями регіонів за рівнем фінансового забезпечення та їх значною дотаційністю. Тому для подолання диспропорцій у фінансуванні регіонів виникає необхідність застосування бюджетної

конвергенції, як механізму перерозподілу бюджетних фінансових ресурсів між регіонами [1], що становлять найвагомішу частку їх фінансових ресурсів. Це потребує застосування інструментів міжбюджетної підтримки, тобто трансфертних інструментів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем сталого розвитку регіонів країни, питанням регіональних асиметрій і фінансовим аспектам їх вирішення присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок у даному напрямі здійснили провідні вчені-економісти: Н. Балдич, М.Бутко, О.Василик, В.Гаєць, Т.Гуйда, М.Долішній, О.Заброцька, Т.Заяць, Л.Калашнікова, М.Карлін, Б.Карпінський, І.Луїна, В.Лексін, С.Львовчкін, А.Мельник, О.Морозова, Т.Найдонова, М.Нарзіков, В.Опарін, А.Павленко, К.Павлюк, Ю.Петленко, О.Пенюгалова, М.Полозков, Я.Побурко, В.Поповкін, О.Швецов, Ю.Яценко та багато інших. Разом з тим в економічній літературі подальших досліджень потребують питання вагомості та посилення ролі трансфертних інструментів у процесах конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Трансферти в сучасних умовах не виконують вирівнюючу роль. Станом на сьогодні існує потреба в них, у доходах місцевих бюджетів регіонів України та обумовлюється це тим, що функції, покладені на практично всі регіональні органи влади країни перевищують їх фінансові можливості щодо фінансування видатків за рахунок закріплених надходжень. І, як констатують науковці, на сьогодні основною метою надання дотацій та субвенцій є не забезпечення фінансової конвергенції, а задоволення поточних потреб місцевого самоврядування, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів [2, с. 24]. Трансферти, як інструменти фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни не виконують покладених на них функцій, дотація вирівнювання в сьогоднішньому її вигляді, з економічної точки зору, є малоефективною, що обумовлює доцільність вдосконалення механізму їх розподілу. Дослідження законодавчо встановленого алгоритму визначення обсягів дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам регіонам України, між державним бюджетом та місцевими бюджетами», дозволяю констатувати недосконалість нормативно-правової бази щодо їх планування, розподілу й використання.

Мета статті. Змінити механізм бюджетного фінансування та формування ресурсної бази місцевого самоврядування, щоб місцева влада отримала достатній ресурс для вирішення потреб своєї громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні, згідно з Бюджетним кодексом України, основними трансфертними інструментами міжбюджетної конвергенції є дотації вирівнювання, субвенції, додаткові дотації, які надаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів, та кошти, що передаються до державного бюджету й місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів.

Система трансфертних інструментів визначає взаємодію між державним і регіональними бюджетами, яка дозволяє кожному громадянину держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того, на території якого регіону він проживає.

При цьому, як зазначає Строгнацька О., такі інструменти міжбюджетної конвергенції повинні не лише нівелювати об'єктивні відмінності між регіонами, але й сприяти тому, щоб місцеві органи влади намагались розвивати власну дохідну базу, а не лише очікували дотацій з центру [3].

На сьогодні дохідна частина усіх місцевих бюджетів регіонів України не відповідає обсягу запланованих видатків і саме тому трансферти стають необхідністю як конкретні інструменти забезпечення горизонтальної фінансової конвергенції. Разом з тим вони також повинні слугувати як інструменти конвергенції бюджетного потенціалу регіонів України.

Практично за всіма регіонами України спостерігається випередження темпів росту середнього рівня офіційних трансфертів над темпами росту середнього рівня власних доходів місцевих бюджетів регіонів, що є свідченням дестимулюючої ролі трансфертів у поповненні власного бюджетного потенціалу регіонів країни. Неєфективний розподіл коштів призводить до викривленої мотивації місцевих органів влади до використання власного ресурсного потенціалу [4].

За роками частка дотацій у структурі трансфертів від органів державного управління скорочується та відповідно зростає частка субвенцій. Таким чином, підвищується суб'єктивізм у розподілі трансфертів за регіонами та знижується значимість державної допомоги.

Як зазначає Карлін М.І., з метою підвищення ефективності системи міжбюджетних трансфертів треба розробити чіткі та прозорі критерії, згідно з якими можна оцінювати результати державної політики конвергенції доходів регіональних бюджетів. Також слід максимально спростити

механізми розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів на основі використання об'єктивних кількісних показників та зрозумілих і дієвих стимулів до підвищення доходної бази місцевих бюджетів [5]. В цілому обсяги дотації вирівнювання, субвенцій, а також коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів, затверджується у Державному бюджеті України [6]. Розподіл обсягу додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів між бюджетом Автономної Республіки Крим та обласними бюджетами затверджується законом про Державний бюджет України.

Фактично методика розрахунку дотацій вирівнювання передбачає покриття різниці між розрахунковими обсягами видатків і прогнозними доходами місцевих бюджетів, визначеними на основі їх фактичних показників за останні три роки. Як засвідчив проведений аналіз, такий підхід не є виправданим та потребує коригування.

Недоліки та неузгодження формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами не дають змогу здійснювати економічно і нормативно обгрунтований їх розрахунок та розподіл між регіонами на виконання делегованих місцевим органам влади повноважень. Розрахунок обсягу дотації вирівнювання Міністерством фінансів України за таких умов носить суб'єктивний характер [7].

Тому, задля підвищення ролі дотацій вирівнювання як основного трансфертного інструменту бюджетної конвергенції на місцевому рівні необхідно підвищувати вимоги до об'єктивності їх надання. При цьому необхідно досягнути того, щоб регіональні органи влади мали обсяг доходів, необхідний для реалізації їх функцій. До того ж, як зазначалось, застосовувані інструменти повинні як забезпечувати конвергенцію об'єктивних відмінностей у рівнях фінансового забезпечення регіонів, так і стимулювати регіональні органи влади нарощувати власний фінансовий потенціал, а не лише чекати допомоги з центру. Це зумовлює необхідність застосування економіко-математичних методів і моделей для визначення їх обсягів та механізму розподілу. Тому з метою підвищення їх ефективності запропонуємо власний механізм їх розподілу за регіонами України.

Пропонуємо суму трансфертів у формі дотацій вирівнювання (T_i), належних регіону, визначати як певну частку – норму дотацій вирівнювання від загального обсягу сформованого трансфертного фонду, що характеризує індивідуальну потребу кожного регіону країни у фінансовій конвергенції:

$$T_i = T\Phi_0 \times НДВ_i, \quad (1)$$

де $T\Phi_0$ – трансфертний фонд за дотаціями вирівнювання;

$НДВ_i$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання.

Очевидно, що сумарні дотації вирівнювання за всіма регіонами країни формують трансфертний фонд за таким видом трансфертів:

$$T\Phi_0 = \sum T_i, \quad (2)$$

Разом з тим, зрозуміло, що сума усіх норм дотацій вирівнювання за регіонами країни повинна бути рівна 1:

$$\sum НДВ_i = 1, \quad (3)$$

При цьому одним з найважливіших питань є визначення функцій і цілей надання вирівнюючої фінансової допомоги. Від чіткості їх визначення залежить ефективність процесів забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Вважаю, що дотації вирівнювання для кожного регіону країни повинні виконувати такі функції:

- 1) забезпечувати міжрегіональну конвергенцію у рівнях фінансової спроможності, тобто у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни;
- 2) забезпечувати конвергенцію доходних і видаткових частин місцевих бюджетів регіону;
- 3) стимулювати регіони нарощувати власний доходний потенціал їх місцевих бюджетів.

Виконання вищевказаних функцій гарантуватиме ефективність досягнення поставлених завдань із забезпечення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

На цій основі у визначенні норм дотацій вирівнювання та пізніше обсягів дотацій вирівнювання, належних i -му регіону, можна використати підхід, основу якого складають такі принципи:

1) норма дотації вирівнювання складатиметься із трьох частин відповідно до функцій, які на них покладаються із врахуванням індивідуальних потреб кожного регіону у конвергенції обсягів доходів його місцевих бюджетів, у конвергенції дохідних і видаткових частин його місцевих бюджетів та у стимулюванні його фінансової самодостатності. Таким чином, норма дотацій вирівнювання, належних i -му регіону країни, формується як сума цих трьох частин.

2) частки дотацій вирівнювання за функціональним призначенням наведеним у першому принципі очевидно, що повинні бути різними в умовах різного рівня ефективності, чи неефективності фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни. Тому визначення їх розмірів пропонуємо здійснювати у залежності від ефективності здійснюваної в країні політики фінансової конвергенції сталого розвитку її регіонів, яка визначатиме вид фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни.

Норму ж дотацій вирівнювання для i -го регіону країни відповідно до різновиду фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни пропонуємо визначати за такою схемою:

$$НДВ_i = K_1 \times НДВ_{1i} + K_2 \times НДВ_{2i} + K_3 \times НДВ_{3i}, \quad (4)$$

де K_1 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни;

$НДВ_{1i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на його потреби у забезпеченні міжрегіональної конвергенції за обсягами доходів місцевих бюджетів;

K_2 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів i -го регіону;

$НДВ_{2i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на потребу у забезпеченні конвергенції його дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів;

K_3 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на стимулювання фінансової самодостатності регіонів країни;

$НДВ_{3i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання задля стимулювання його до фінансової самодостатності.

У відповідності до передумов регіональної конвергенції, значення коефіцієнтів пріоритетності формування дотацій вирівнювання за регіональними потребами представлено у таблиці 1.

Дана методика розрахунку дозволяє приводити значення індивідуальних потреб регіонів країни у конвергенції обсягів їх доходів місцевих бюджетів до безрозмірних величин. Сумарні ж значення норм дотацій вирівнювання у частині забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни становитимуть 1:

$$\sum НДВ_{1i} = 1, \quad (5)$$

Даний індикатор скоригований на чисельність населення регіону та передбачає надання дотацій вирівнювання у більших обсягах регіонам із більшими потребами в них, тобто з нижчими рівнями фінансового забезпечення і, навпаки, у менших обсягах – регіонам, які менш їх потребують, будучи високо фінансово забезпеченими;

Таблиця 1

Коефіцієнти пріоритетності формування дотацій вирівнювання за потребами для забезпечення регіональної конвергенції

Тип регіональної конвергенції за умовами досягнення	Сценарії			Значення коефіцієнтів пріоритетності формування трансфертів у формі дотацій вирівнювання		
	I	II	III	K ₁	K ₂	K ₃
ефективна	$(max_{t2}-min_{t2}) < (max_{t1}-min_{t1})$	$max_{t2} > max_{t1}$	$min_{t2} > min_{t1}$	1/3	1/3	1/3
помірно-ефективна		$max_{t2} = max_{t1}$	$min_{t2} > min_{t1}$	0,4	0,5	0,2
неефективна		$max_{t2} < max_{t1}$	$min_{t2} > min_{t1}$, $min_{t2} = min_{t1}$, $min_{t2} < min_{t1}$	0,5	0,4	0,1
дивергенція		$(max_{t2}-min_{t2}) > (max_{t1}-min_{t1})$	$max_{t2} > max_{t1}$	$min_{t2} > min_{t1}$	0,5	0,5
	$max_{t2} > max_{t1}$	$min_{t2} \leq min_{t1}$				
	$max_{t2} = max_{t1}$	$min_{t2} < min_{t1}$				
	$max_{t2} < max_{t1}$	$min_{t2} < min_{t1}$				

Примітка: min_{t2}, min_{t1} – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; max_{t1}, max_{t2} – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 .

3) норму дотацій вирівнювання у частині забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни для i -го регіону пропонуємо визначати пропорційно до індивідуальної потреби кожного регіону у конвергенції обсягів доходів місцевих бюджетів за такою формулою:

$$НДВ_{li} = \frac{Дв'_{max} - Дв'_i}{Дв'_{max} - Дв'_{min}} \times l_i / \sum_{i=1}^n \left(\frac{Дв'_{max} - Дв'_i}{Дв'_{max} - Дв'_{min}} \times l_i \right), \quad (6)$$

де $Дв'_i$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном;

$Дв'_{max}$ – максимальне значення суми власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$Дв'_{min}$ – мінімальне значення суми власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$(Дв'_{max} - Дв'_i)$ – абсолютний вираз індивідуальної потреби i -го регіону країни у конвергенції його обсягів доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу;

l_i – коефіцієнт коригування індивідуальної потреби i -го регіону країни у конвергенції його обсягів доходів місцевих бюджетів на чисельність його населення:

$$l_i = \frac{Ч_i}{\sum_{i=1}^n Ч_i}, \quad (7)$$

де $Ч_i$ – середньорічна чисельність наявного населення в i -му регіоні країни;

$i = 1, \dots, n$ – регіони країни.

4) норму дотацій вирівнювання у частині забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів i -го регіону ($НДВ_{2i}$) пропонуємо встановлювати пропорційно до індивідуальної його потреби в цьому та визначати за такою формулою:

$$НДВ_{2i} = \frac{\left(1 - \frac{Дв_i}{B_i} \times m_i\right)}{\sum_{i=1}^n \left(1 - \frac{Дв_i}{B_i} \times m_i\right)}, \quad (8)$$

де B_i – сума видатків місцевих бюджетів (невраховуючи офіційні трансферти) за i -тим регіоном;

$Дв_i$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) за i -тим регіоном;

$\frac{Дв_i}{B_i}$ – рівень покриття видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) i -го регіону власними доходами;

m_i – коефіцієнт часткової компенсації відхилення у обсягах видатків і власних доходів місцевих бюджетів i -го регіону за рахунок міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни, що визначається за формулою:

$$m_i = 1 + \frac{Дв'_{\max} - Дв'_i}{B'_i}, \quad (9)$$

де $Дв'_{\max}$ – максимальне значення суми видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

$Дв'_{\min}$ – мінімальне значення суми видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу серед регіонів країни;

B_i – видатки місцевих бюджетів (невраховуючи офіційні трансферти) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном;

$\left(1 - \frac{Дв_i}{B_i} \times m_i\right)$ – індивідуальна потреба i -го регіону країни у конвергенції обсягів доходів та

видатків його місцевих бюджетів. Якщо її значення набуває від'ємного значення, що можливе за умов, коли власні доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) за i -тим регіоном цілком покривають їх видатки, то $НДВ_{2i}$ приймається рівною 0, адже у такому випадку регіон не потребує дотацій на вирівнювання дохідних та видаткових частин його місцевих бюджетів.

Пропонована формула розрахунку $НДВ_{2i}$ дозволяє приводити її значення до безрозмірних величин, які в сумі становитимуть 1:

$$\sum НДВ_{2i} = 1; \quad (10)$$

5) норму дотацій вирівнювання у частині стимулювання фінансової самодостатності для місцевих бюджетів i -го регіону, на нашу думку, варто узгодити із його бюджетною результативністю та коригувати на площу регіону, на якій адмініструються податкові і неподаткові надходження до бюджетної системи країни, й визначати за такою формулою:

$$НДВ_{3i} = \frac{\left(\frac{Д\mathcal{E}_{i(t)}'}{Д\mathcal{E}_{i(t-1)}'} - 1 \right) \times p_i \times r_i}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{Д\mathcal{E}_{i(t)}'}{Д\mathcal{E}_{i(t-1)}'} - 1 \right) \times p_i \times r_i}, \quad (11)$$

де $Д\mathcal{E}_{i(t)}$ і $Д\mathcal{E}_{i(t-1)}$ – сума власних доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном відповідно у році t і $(t-1)$;

$\left(\frac{Д\mathcal{E}_{i(t)}'}{Д\mathcal{E}_{i(t-1)}'} - 1 \right)$ – результативність місцевих бюджетів регіону у наповненні їх дохідних частин,

що відображає відносний приріст власних доходів місцевих бюджетів регіону. Від'ємне її значення свідчить, про скорочення власних доходів місцевих бюджетів за регіоном і за таких умов $НДВ_{3i}$ приймається рівною 0;

p_i – коефіцієнт коригування бюджетної результативності i -го регіону у наповненні їх дохідних частин на темпи росту їх видатків:

$$p_i = \frac{\frac{Д\mathcal{E}_{i(t)}'}{Д\mathcal{E}_{i(t-1)}'}}{\frac{B_{i(t)}'}{B_{i(t-1)}'}}, \quad (12)$$

де $B_{i(t)}$ і $B_{i(t-1)}$ – сума видатків місцевих бюджетів (не враховуючи офіційні трансферти) у розрахунку на одну особу за i -тим регіоном відповідно у році t і $(t-1)$;

r_i – коефіцієнт коригування бюджетної результативності i -го регіону на його площу:

$$r_i = \frac{S_i}{S}, \quad (13)$$

де S_i – площа i -го регіону, тис. км²;

S – площа країни, тис. км².

Величина $НДВ_{3i}$ напряму залежить від досягнутих результатів регіону та свого роду є винагородою за нарощення бюджетного потенціалу.

Сумарне значення безрозмірних величин $НДВ_{3i}$ за усіма регіонами країни складатиме 1:

$$\sum НДВ_{3i} = 1. \quad (14)$$

Та і в кінцевому підсумку пропонується методика розрахунку норм дотацій вирівнювання дозволить приводити їх значень за регіонами країни до безрозмірних величин, які в сукупності становитимуть 1.

б) сума трансфертів у формі дотацій вирівнювання (T_i), належних i -му регіону, визначатиметься як:

$$T_i = T\Phi_\partial \times НДВ_i = T\Phi_\partial \times (K_1 \times НДВ_{1i} + K_2 \times НДВ_{2i} + K_3 \times НДВ_{3i}), \quad (15)$$

Концептуально запропонований механізм розподілу трансфертів у формі дотацій вирівнювання одночасно відповідає трьом критеріям:

- 1) забезпечує адекватність фінансової бази та видаткових повноважень регіонів шляхом вирівнювання дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів (горизонтальних дисбалансів);
- 2) забезпечує міжрегіональну конвергенцію бюджетної спроможності регіонів, посилюючи цільову спрямованість фінансової допомоги найменш спроможним місцевим бюджетам;
- 3) стимулює регіони до нарощення їх власних фінансових ресурсів.

Ефективність (E) пропонованої методики визначення та розподілу дотацій вирівнювання як інструменту конвергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни можна визначити за формулою:

$$E = \frac{\frac{Dp'_{\max}}{Dp'_{\min}}}{\frac{D\phi'_{\max}}{D\phi'_{\min}}}, \quad (16)$$

де $D\phi'_{\max}$, $Dp'_{\max}$ – відповідно фактичний і розрахунковий максимальні обсяги середньодушових доходів місцевих бюджетів регіонів країни;

$D\phi'_{\min}$, $Dp'_{\min}$ – відповідно фактичний і розрахунковий мінімальні обсяги середньодушових доходів місцевих бюджетів регіонів країни.

Якщо $E < 1$, то підтверджується ефективність трансфертного інструменту конвергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни. Якщо ж $E > 1$, то це є свідченням дивергенції фінансової забезпеченості сталого розвитку регіонів країни, що є свідченням неефективності трансфертного інструменту конвергенції бюджетної забезпеченості.

Підсумовуючи відзначимо, що запропонований механізм розподілу дотацій вирівнювання обумовить рівні фінансові можливості регіонам України задля того, щоб створити однакові умови для їх жителів, незалежно від доходів, місця проживання та інших факторів. Таким чином такий трансфертний інструмент дозволить забезпечити фінансову конвергенцію регіонів країни.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи дослідження зазначимо, що в статті розроблено методичні підходи до оптимізації розподілу дотацій вирівнювання за регіонами України, що концептуально відповідають трьом критеріям: 1) забезпечують адекватність фінансової бази та видаткових повноважень регіонів шляхом вирівнювання дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів; 2) забезпечують міжрегіональну конвергенцію бюджетної спроможності регіонів; 3) стимулюють регіони до фінансової самодостатності. Застосування запропонованих у роботі механізмів дозволить посилити регіональну конвергенцію фінансового забезпечення сталого розвитку в Україні шляхом пошуку компромісу між економічною та соціальною справедливістю регіональної політики.

Література

1. Фролов С. М. Бюджетний менеджмент прикордонних територій (теорія і практика) : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. М. Фролов, І. Д. Скляр. – Суми, 2012. – Режим доступу : http://elkniga.info/book_21.html.
2. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Г. Бодров та ін.]. – К. : НДФІ, 2004. – Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. – 2004. – 400 с.
3. Строгнацкая О. А. Межбюджетные инструменты выравнивания социально-экономических условий жизнедеятельности регионов: на примере Латвии: автореферат на соиск. науч. степени к.э.н. : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О. А. Строгнацкая. – СПб, 2009. – Режим доступа : <http://www.disscat.com/content/mezhbyudzhetye-instrumenty-vyravnivaniya-sotsialno-ekonomicheskikh-uslovii-zhiznedeyatelno>.
4. Черновська М. М. Основні напрями вдосконалення системи міжбюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Черновська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/SND/Economics/3_chernovs_ka%20m.m.doc.htm.
5. Карлін М. І. Фінанси України та сусідніх держав [Електронний ресурс] / М. І. Карлін. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/2008021547267/finansiproblemi_ekonomichnoyi_efektivnosti_byudzhetnogo_virivnyuvannya.
6. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page7>.

7. Ніколаєва О.М. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О.М. Ніколаєва, А.С. Маглаперадзе. – 2013. – Режим доступу : http://mobile.pidruchniki.ws/1050071254510/finans/pidhodi_vdoskonalennya_formuli_rozrahunku_obsyagu_mizhbyudzhetnih_transfektiv.

1. Frolov S. M. Biudzhetni menedzhment prykordonnykh terytorii (teoriia i praktyka) : navch. posib. [Elektronnyi resurs] / S. M. Frolov, I. D. Skliar. – Sumy, 2012. – Rezhyim dostupu : http://elkniga.info/book_21.html.

2. Biudzhetna polityka u konteksti stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: u 6 t. / [M. Ya. Azarov, F. O. Yaroshenko, V. H. Bodrov ta in.]. – K. : NDFI, 2004. – T. 5: Reformuvannia mizhbiudzhetnykh vidnosyn i zmitsnennia finansovoi osnovy mistsevoho samovriaduvannia. – 2004. – 400 s.

3. Stroganskaya O. A. Mezhibyudzhetniye instrumenty vyravnivaniya sotsialno-ekonomicheskikh usloviy zhiznedeiatelnosti regionov: na primere Latvii: aref. na soisk. nauch. stepeni k.e.n. : 08.00.10 «Finansy. denezhnoye obrashcheniye i kredit» / O. A. Stroganskaya. – SPb. 2009. – Rezhyim dostupa : <http://www.dissercat.com/content/mezhbyudzhetnye-instrumenty-vyravnivaniya-sotsialno-ekonomicheskikh-uslovii-zhiznedeiatelnos>

4. Chernovska M. M. Osnovni napriamy vdoskonalennia systemy mizhbiudzhetnykh vidnosyn v Ukraini [Elektronnyi resurs] / M. M. Chernovska. – Rezhyim dostupu : http://www.rusnauka.com/SND/Economics/3_chernovs_ka%20m.m..doc.htm.

5. Karlin M. I. Finansy Ukrainy ta susidnikh derzhav [Elektronnyi resurs] / M. I. Karlin. – Rezhyim dostupu : http://pidruchniki.ws/2008021547267/finans/problemi_ekonomichnoyi_efektivnosti_byudzhetnogo_virivnyuvannya.

6. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page7>.

7. Nikolaieva O.M. Mistsevi finansy: navch. posib. / O.M. Nikolaieva, A.S. Mahlaperadze. – 2013. – Rezhyim dostupu : http://mobile.pidruchniki.ws/1050071254510/finans/pidhodi_vdoskonalennya_formuli_rozrahunku_obsyagu_mizhbyudzhetnih_transfektiv.

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор кафедри економіки права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету